

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-88.1-7>

УДК 821.111

Лук'яненко О.В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

КОНЦЕПТИ «ДІМ» ТА «БІЛЬ» У ПОЕЗІЇ ПОЕТКИ-ЛАУРЕАТКИ США НАТАШІ ТРЕТЕВЕЙ¹

Анотація. Стаття подає аналіз концептів «дім» та «біль» у творчості американської поетки-лауреатки Наташі Третевей. Узагальнено домінуючі у сучасному літературознавчому дискурсі позиції щодо змістового наповнення віршів авторки. Публікація наголошує на паралелях між поняттями «дім» та «повсякдення». Автор вдається до декодування системи символів, пов'язаних з батьківською оселею, за допомогою оперування біографічним відомостями з життя митця. У статті проілюстрована проблема болю, яка стає визначальною для збірки «Native Guard». Тема болю неймовірно близька до висвітлення понять дому та пам'яті: домашнє насильство, насильство над власною та національною пам'яттю, забуття фізичного та психічного болю, збереження образи у спогадах. Наташа Третевей дійсно часто вдається до варіацій в описі фізичного страждання. І використовує його для різних цілей. Таке звернення до страждань у творі «Боець-аматор» із збірки «Домашнє завдання» (2000). Досліджена окрема іпостась болю у віршах Н. Третевей – персональне страждання автора через ностальгію та самобичування.

Ключові слова: Наташа Третевей, поет лауреат США, література США, повсякдення, поезія, дім, біль, концепт.

Lukyanenko Oleksandr

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

CONCEPTS OF «HOME» AND «PAIN» IN THE POETRY OF US POET-LAUREATE NATASHA TRETHERWEY

Summary. The article presents an analysis of the concepts of “home” and “pain” in the works of the American poet-laureate Natasha Trethewey. The dominant positions in the modern literary discourse on the content of the author’s poems are generalized. The publication emphasizes the parallels between the concepts of “home” and “everyday”. The author decodes the system of symbols associated with the parental home by manipulating biographical information from the artist’s life. The article illustrates the problem of pain, which becomes decisive for the collection “Native Guard”. A separate incarnation of pain in N. Trethewey’s poems – the author’s personal suffering due to nostalgia and self-flagellation – has been studied. Incredibly close to the coverage of the concepts of home and memory is the theme of pain: domestic violence, violence against one’s own and national memory, forgetting physical and mental pain, keeping resentment in memories. Natasha Trethewey really often resorts to variations in the description of physical pain. And uses it for different purposes. Such is the appeal to suffering in the work “Amateur Fighter” from the collection “Homework” (2000). A separate incarnation of pain emerges – the author’s personal suffering due to nostalgia and self-flagellation. The poet does not refuse such accusations. In an interview, she admitted that she is an extremely nostalgic person. Feelings of sorrow for the past can be caused by the smallest artifacts, such as, say, such old hot combs. Through a description of the pain experienced by the protagonist of the poetic cycle, Trethewey creates a story about the terrible scale of racial injustice in America. The guard remembers his fellow soldier, a black soldier who once took off his shirt while working and revealed to the world his back, scarred from the days of slavery. Moreover, Natasha Trethewey demonstrates that “their” Yankee State officers can be as cruel as Confederate latifundists. Although the Native Guard fought for the States, humiliation became part of everyday life. Moral suffering begins in the conditions of self-identification. They should not be called infantry, but only supply units. Even the outfits they were prescribed were characterized as “Negro work”. In the context of using the concept of pain, it should be noted that the poet refers to the description of body parts to enhance the feeling of suffering.

Keywords: Natasha Trethewey, US poet laureate, US literature, everyday life, poetry, home, pain, concept.

Постановка проблеми. Доволі багатоманітними є спроби визначити головну тематику творчості поетеси. Аналіз літературознавчих праць та есе дозволяє виділити декілька поглядів на ідейні орієнтири поетки-лауреатки. Серед них визначимо концепт дому, пам'яті, тему дискримінації, ідеї болю та катастрофи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поезія Н. Третевей в українському літературознавчому дискурсі представлено поодинокими дослідженнями О. Лук'яненка [9]. Зарубіжні автори акцентували увагу на темах колоніального поневолення (S. Ford, J.W. Hall), історичної пам'яті

американської нації (R. Russell, G. De Cenzo), на гендерній проблематиці у поетиці Н. Третевей (R. Miller-Naughton) та на поетичному тлумаченні історії Півдня США (W.M. Ramsey).

Мета даного дослідження – визначити специфіку оперування концептами «дім» та «насилля» у творчості Наташі Третевей.

Виклад основного матеріалу. Ряд критиків найперше звертає увагу на специфічний «домашній дух» віршування Наташі Третевей. Образи, створені мисткинею, так чи інакше обертаються навколо простору рідного маєтку. На тлі інтер'єру та опису присадибної ділянки вона

¹ Робота виконана у межах науково-дослідної теми кафедри культурології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка «Полілог глобального та регіонального у формуванні соціокультурної ідентичності особистості» (номер державної реєстрації 0120U103840)

формує власний всесвіт. Теорія повсякдення закріпила у свідомості людей поверхневе уявлення про термін як про простір первісного досвіду. А це у свою чергу провело паралель між повсякденням та домом людини. Тому конструювання повсякдення у творчості Н. Третевей чи найперше має тлумачитися як опис Дому.

У збірці «Native Guard» авторка 13 разів вживає слово «home». Батьківський дім стає одним із головних локусів повсякдення у її творчості. Та й сама назва збірки «Рідна гвардія», тлумачення її змісту поеткою та вступний вірш «Теорії часу та простору» є як прямими, так і опосередкованими доказами первинності саме дому над усіма іншими вимірами космосу Н. Третевей. Декодування системи символів, пов'язаних з батьківською оселею, стає можливим лише за умови оперування біографічним відомостями з життя митця. Інакше сюжетні лінії стають занадто загальними, а емоції, що породжують твори, умовними.

Кетті Кьорлінг Стідлі доходить до висновку, що у центрі творчості опиняється не просто дім, а місце рівноваги часу та простору [1]. На противагу їй, Керрі Шіперс пропонує тлумачити такі «поетичні повернення» не як спробу винайдення балансу, а як заклик до розуміння глибини незворотних змін. Вона акцентує увагу на ідеї того, речі втрачають свою первинну цінність та набувають нових значень по мірі нашого віддалення від них. Апелюючи до першого вірша з книги «Native Guard», формулює його так: «що означає дім після того, як ми підемо...?» [2]. І якщо після ознайомлення з творчістю Н. Третевей вона лише це питання відкритим для кожного читача, то Кетті Кьорлінг Стідлі пропонує однозначний висновок: «Дім – це не місце, звідки я біжу, а місце, куди я вертаюся [1]».

Неймовірно тісно до висвітлення концептів дому та пам'яті стоїть тематика болю: домашнього насилля, насилля над власною та національною пам'яттю, забування фізичного та душевного болю, тримання образу у спогадах.

Арішбер Кордова переконала, що саме тема болю стає визначальною для всієї збірки «Native Guard». Критик зауважує, що вступний вірш «теорії часу та простору» насправді лише про питання прийняття трагедії. Для неї цей твір ніщо інше, як показ болю минулого навіки тісно прив'язаним до самої особистості Н. Третевей, куди б вона не прямувала. У минулому поетки джерелом цього розуміють жорстоке вбивство матері вітчимою. Ця трагічна подія тлумачиться літературознавцями як визначальна у формуванні художнього світу мисткині [3]. Керрі Шіперс наголошує, що саме горе втрати матері лягло поверх болю втрати частини самої себе в ієрархії тогочасного суспільства [2].

Наташа Третевей дійсно часто вдається до варіацій опису фізичного болю. Причому використовує його з різною метою. Таким є апеляція до страждання у творі «Боець-аматор» зі збірки «Домашня робота» (2000 р.). Її батько, професор літератури, описаний у ньому як любитель читати та вчитися, як чоловік з «ніжними руками», однак через алегорії з досвідом боксера-аматора Наташа Третевей утверджує бачення життя як битви за місце під сонцем. Критики з Kirkus Reviews лише утверджують у думці, що головний

посил у зверненні до образу болю у творах поетки – це вкорінене з дитинства розуміння того, що «жити означало страждати втрачати» [4].

І справді, увесь вірш «Боксер-аматор» – це еволюція поєдинку людини з самою собою та дійсністю [5]. Перший раунд – боротьба з незатишним домашнім середовищем, бажання утекти від негараздів у власну реальність. Маленький хлопчик страждає настільки від дискомфорту дисфункційної сім'ї, що йому за краще проводити світловий день деінде, аби не у стінах дому; йому морально вигідніше вечеряти у холоді темної кухні, аніж у компанії тих, хто розхитує його дитячий всесвіт:

«he had come to boxing,
as a boy, out of necessity – one more reason
to stay away from home, go late
to that cold house and dinner alone
in the dim kitchen»).

Другий раунд – цілеспрямована використання сили супроти тих, хто слабший фізично та морально. Таким спочатку стає вітчимою (головне джерело неспокою), а згодом – супротивники на рингові у залі міста Галіфакс. Злість стає інструментом заробітку. Біль починає приносити плоди і задоволення:

«Perhaps he learned
just to box a stepfather, then turned
that anger into a prize at the Halifax gym».

Третій раунд – змагання з природою. Науковець, він почав поступово втрачати зір – те, що робило його корисним, те, що уможливило заняття улюбленою справою. У цьому важкому психологічному стані чоловік починає експлуатувати біль для приглушення безсилля. І далі поетка перераховує вчинки родителя, які ставлять його на межу здорового глузду та авантюризму: ковтати тарганів у барі на спір, намагатися втілити мрію стати тореадором. Усе це – всупереч власній аристократичній природі (вона описує, як чоловік з тендітними руками у ярості до крові розбивав їх у боксерському клубі:

«And at the gym
on Tchoupitoulas Street, he trained
his fists to pound into a bag
the fury contained in his gentle hands».

Мета всього визначена поетесою лаконічно: «living meant suffering, loss». Вона підсумовує, що могло здаватися, ніби біль перетворював її батька на іншу людину, переправляв його в інший простір. Проте, відчувати біль і означало посправжньому ужити.

Іншу форму набуває душевний біль через невідповідність стандартам краси. Поетка формулює цю ідею від твору до твору, підводить читача поступово, розкриваючи усі підводні камені. Так, у вірші «Cameo» Третевей на фоні виснаження від важкої праці чоловіків на пристані та жінок у домашньому господарстві вимальовує, здавалося б, піднесено вишикуваний образ матері. Поетка згадує, як у дитинстві, лежачи у ліжку, дивилася, як її мати одягається при світлі масляної лампи, готуючись вийти у світ. Однак, уже у вірші «Hot Combs» виявляється, що ця краса була вистражданою – потребою бути «не собою» серед чужих. Наташа описує, як спекотне повітря кухні змушувало обриси матір ніби світитися, коли та витягувала плейку з вогню, аби привести до

ладу неслухняне кучеряве волосся. І підсумовує: «її обличчя ставало дивно красивим, / як це можуть зробити лише страждання» [4].

Рафаель Кампо в своєму огляді для «Prairie Schooner» прямо називає гарячий гребінець своєрідним інструментом тортур. Для нього він ніщо інше, як створений людськими руками пристрій, призначений для обслуговування расистського ідеалу краси. Хоча й зауважує, що кінцева мета – показати кризь біль і знуцання істинну красу жінки-афро-американки, яка все одно перевершує всю ганьбу, яке чинить їй інструмент [6].

Джоан Вайлі Голл назвала цей сонет зі збірки «Домашня робота» балансуванням між задоволенням та болем. І перший біль – не материнський, не фізичний, а душевний біль від спогадів самої Наташі Третевей. Вона описує, як знайдений у магазині дешевих товарів старий прилад для волосся викликає перед очима образ її померлої неньки – з тонкими зап'ястками. Із зігнутою шиєю, у незручній позі під час нагрівання гребінців біля печі для щоденного ритуалу краси [7].

У цьому вималюється окрема іпостась болю – персональне страждання автора через ностальгію та самобичування. Поетка не відмовляється від подібних закидів. В одному з інтерв'ю вона зізналася, що є надзвичайно ностальгічною людиною. Почуття суму за минулим у неї можуть викликати найдрібніші артефакти, як, скажімо, такі старі гарячі гребінці. Шукаючи межу болю від спогадів, Третевей погоджується з роздумами поета Річарда Гюго, який зауважував: «якщо ви не ризикуєте почуттями, то ви насправді не пишете. Тому я думаю, що ризикую цим кожного разу, коли вдаюся до вірша. Сподіваючись, що я все здолаю, але я точно ризикую» [8].

Черговою стороною болю можемо назвати образ страждання за всіх, конструювання постаті літературного героя, який би, наче Христос, терпів муки за ближнього та усіх невідомих. Звернемо увагу, що у своїй розвідці Джоан Вайлі Холл також акцентує увагу на подібні біблійні мотиви у збірці «Рідна гвардія». Н. Третевей подає опис життя солдата, який отримує ряд міфологічних рис. Першим сприяє цьому його народження у бідній родині восени у «час збору врожаю» – релігійного Нового року. Далі вся доля ніби перегукується сюжетами та локаціями з долею Спасителя: він приписаний до церкви Вознесіння, живе у штаті рабів Луїзіана, і сам виходить з рабства у тому ж віці, коли був розп'ятий і воскрес із мертвих Христос.

Через опис болю, який на собі відчуває головний герой поетичного циклу, Третевей створює

оповідь про жахливі масштаби расової несправедливості в Америці. Гвардієць згадує свого однополчанина, чорношкірого солдата, який одного разу зняв сорочку під час робіт і відкрив світові спину, розкреслену шрамами з часів рабства. Більше того, Наташа Третевей демонструє, що і «свої», офіцери Штатів, янки, можуть бути такими ж жорстокими, як і латифундисти конфедерації. Хоча Рідна гвардія і боролася за Штати, приниження ставало частиною повсякдення. Моральне страждання починається уже в умовах самоідентифікації. Їх не назвати піхотою, а лише юнітами постачання. Навіть наряди, які їм виписували, характеризувалися як «робота негрів» [7].

У контексті використання концепту болю, слід зауважити й звернення поеткою до опису частин тіла для підсилення відчуття страждання. У вірші «Що таке докази» вона зображує тяжкі травми матері, щоб продемонструвати несправедливість у ставленні до жінки. Матір Третевей систематично приховує під шаром макіяжу синці від побоїв чоловіком, бажаючи втекти, шукаючи виходу, але не знаходячи його, – німа та безсила:

«Not the fleeting bruises she'd cover
with make-up, a dark patch as if imprint
of a scope she'd pressed her eye too close to,
looking for a way out».

Наташа бачила, як матір занурювалася у домашню роботу, як від колишньої краси не лишилося нічого, окрім болю: вставні замість втрачених від побоїв, хворе тіло, яке важко заживало після побоїв і численних переломів кісток, та дроблення ключиці:

«Only the landscape of her body – splintered
clavicle, pierced temporal – her thin bones
settling a bit each day, the way all things do».

Це ніщо інше, як постійне нагадування самій собі не бути об'єктом знуцання чоловіка. Це – спогади про захист, бо, певне, саме бажання захистити доньку від емоційного страждання змушували матір накладати макіяж на понівечене обличчя, перебуваючи вдома тільки з донькою.

Отже, можемо зробити висновки, що світ повсякденного життя, змальований у творах Н. Третевей, водночас охоплює площину простору людського побуту, організацією часу та особисті уявленнями. Особливо гостро вона виразила невідповідність загального та повсякденного у побуті країни на рівні сім'ї, міста та нації. Вірші поетеси-лауреатки США Наташі Третевей стали рупором історичної пам'яті, (полі)національної психології та каталізатором у формуванні нового мультикультурного естетичного досвіду країни.

Список літератури:

1. Curling Steedly, K. Theories of Time and Space. Thoughts On Going Home. URL: <https://medium.com/@katiecurling/theories-of-time-and-space-5d163af98619>
2. Shipers, C. Natasha Trethewey. Native Guard. *Prairie Schooner*, vol. 80, no. 4, 2006, p. 199.
3. Cordova A. Theories of Time and Space. URL: <https://prezi.com/dv0n3oyj6ken/theories-of-time-and-space/?fallback=1>
4. A noteworthy debut by a remarkable young poet. Domestic work by Natasha Trethewey. Release date: Sept. 1, 2000. *Kirkus Reviews*. Issue: July 15, 2000. URL: <https://www.kirkusreviews.com/book-reviews/natasha-trethewey/domestic-work/>
5. Trethewey Natasha. Amateur Fighter. URL: <https://www.thefreelibrary.com/Amateur+fighter.-a020574234>
6. Campo R. Review of Domestic Work and Bellocq's Ophelia, by Natasha Trethewey; The Paintings of Our Lives and Days of Wonder, by Grace Schulman. *Prairie Schooner*ll. Volume 77. Issue 4. 2003. 181–85.
7. Hall J. W. «I shirk not»: Domestic Labor, Sex Work, and Warfare in the Poetry of Natasha Trethewey. *The Mississippi Quarterly*, Spring 2009, Vol. 62, No. 2, Special Section on Katherine Anne Porter (Spring 2009), P. 268, pp. 265–280.

8. Natasha D. Trethewey, Jill Petty. An Interview with Natasha Trethewey. *Callaloo*. Johns Hopkins University Press. Volume 19, Number 2, Spring 1996. Pp. 364–375.
9. Лук'яненко О.В. Вивчення поезики буденного у творах Наташі Третевей. *Сучасні соціокультурні процеси: компетентісно-аксіологічний аспект : Збірник статей і матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (28-29 жовтня 2020 р.)*. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2020. С. 86–87.

References:

1. Curling Steedly K. Theories of Time and Space. Thoughts On Going Home. URL: <https://medium.com/@katiecurling/theories-of-time-and-space-5d163af98619>
2. Shipers C. (2006). Natasha Trethewey. Native Guard. *Prairie Schooner*, vol. 80, no. 4, p. 199.
3. Cordova A. Theories of Time and Space. URL: <https://prezi.com/dv0n3oyj6ken/theories-of-time-and-space/?fallback=1>
4. A noteworthy debut by a remarkable young poet. Domestic work by Natasha Trethewey. Release date: Sept. 1, 2000. *Kirkus Reviews*. Issue: July 15, 2000. URL: <https://www.kirkusreviews.com/book-reviews/natasha-trethewey/domestic-work/>
5. Trethewey Natasha. Amateur Fighter. URL: <https://www.thefreelibrary.com/Amateur+fighter.-a020574234>
6. Campo R. (2003). Review of Domestic Work and Bellocq's Ophelia, by Natasha Trethewey; The Paintings of Our Lives and Days of Wonder, by Grace Schulman. *Prairie Schooner*, vol. 77, iss. 4, 181–85.
7. Hall J.W. «I shirk not»: Domestic Labor, Sex Work, and Warfare in the Poetry of Natasha Trethewey. *The Mississippi Quarterly*, Spring 2009, vol. 62, no. 2, Special Section on Katherine Anne Porter (Spring 2009), p. 268, pp. 265–280.
8. Natasha D. Trethewey, Jill Petty. An Interview with Natasha Trethewey. *Callaloo*. Johns Hopkins University Press. Volume 19, Number 2, Spring 1996. Pp. 364–375.
9. Lukyanenko O.V. (2020). Vyvchennya poetyky budennoho u tvorakh Natashi Tretevey [Study of the poetics of everyday in the verse by Natasha Trethewey]. *Suchasni sotsiokulturni protsesy: kompetentisno-aksiolohichnyy aspekt: Zbirnyk statey i materialiv Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi (28-29 zhovtnya 2020 r.)*. Poltava: PNPV imeni V.H. Korolenka, pp. 86–87.